

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการกล้าแสดงออกของเด็กปฐมวัยด้วยกิจกรรมการเล่านิทาน ประกอบการแสดงบทบาทสมมติ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการทำงานวิจัย โดยมีรายละเอียดตามหัวข้อดังต่อไปนี้

- 2.1 ลักษณะตามวัยของเด็กปฐมวัย
- 2.2 พฤติกรรมการกล้าแสดงออก
- 2.3 นิทาน
- 2.4 การแสดงบทบาทสมมติ
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 ลักษณะตามวัยของเด็กปฐมวัย

กรมวิชาการ (2546,หน้า9) กล่าวว่า หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ช่วง 3 ปีแรกของชีวิตวัยเด็ก เป็นช่วงระยะที่สำคัญที่สุด เนื่องจากสมองของเด็กมีการเจริญเติบโต และพัฒนาอย่างรวดเร็ว พ่อแม่ หรือผู้เลี้ยงดูควรตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยที่พัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงอายุอาจเร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นอยู่กับวุฒิภาวะหรือความพร้อมของเด็ก และเด็กจะมีการพัฒนาเป็นลำดับขั้นอย่างต่อเนื่องตามวัย ถ้าสังเกตพบว่าเด็กไม่มีความก้าวหน้าอย่างชัดเจนในช่วงเวลาหนึ่งพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู จำเป็นต้องพาเด็กไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญหรือแพทย์ทันที

2.1.1 คุณลักษณะตามวัยของเด็กอายุ 3 ปี มีดังนี้

- 1) พัฒนาการด้านร่างกาย
 - (1) กระโดดขึ้นอยู่กับที่ได้
 - (2) รับลูกบอลด้วยมือและลำตัว
 - (3) เดินขึ้นบันไดสลับเท้าได้
 - (4) เขียนรูปร่างกลมตามแบบได้
 - (5) ใช้กรรไกรมือเดียวได้
- 2) พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ
 - (1) แสดงอารมณ์ตามความรู้สึก
 - (2) ชอบที่จะทำให้ผู้ใหญ่พอใจและได้คำชม
 - (3) กลัวการพลัดพรากจากผู้เลี้ยงดูใกล้ชิดน้อยลง

- 3) พัฒนาการด้านสังคม
 - (1) รับประทานอาหารได้ด้วยตนเอง
 - (2) ชอบเล่นแบบคู่ขนาน (เล่นของเล่นชนิดเดียวกันแต่ต่างคนต่างเล่น)
 - (3) เล่นสมมติได้
 - (4) รู้จักรอคอย
- 4) พัฒนาการด้านสติปัญญา
 - (1) สำรวจสิ่งต่างๆที่เหมือนและต่างกันได้
 - (2) บอกชื่อของตนเองได้
 - (3) ขอความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา
 - (4) สนทนาโต้ตอบ/เล่าเรื่องด้วยประโยคสั้นๆได้
 - (5) สนใจนิทานและเรื่องราวต่างๆ
 - (6) ร้องเพลง ท่องกลอน คำคล้องจองง่ายๆ และแสดงท่าทางเลียนแบบได้
 - (7) รู้จักใช้คำถาม “อะไร”
 - (8) สร้างผลงานตามความคิดของตนเองอย่างง่ายๆ
 - (9) อยากรู้อยากเห็นทุกอย่างรอบตัว

2.2 พฤติกรรมกล้าแสดงออก

นักจิตวิทยาด้านพฤติกรรม ได้ให้ความหมายของคำว่า “พฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออก” ซึ่งมาจากคำว่า Assertive Behavior หรือ Assertiveness หมายถึง ความสามารถในการแสดงออกซึ่งสามารถที่จะเลือกว่าท่านควรปฏิบัติอย่างไร เช่น สามารถที่จะแสดงสิทธิของท่าน ออกมาให้ปรากฏ มีความถูกต้องเหมาะสม ท่านก็จะสามารถที่จะแสดง สามารถที่จะสร้างความรู้สึกที่มีต่อตนเองให้แข็งแกร่งขึ้น และสามารถแสดงความไม่เห็นด้วย หากท่านมีความสามารถที่จะแสดง ที่ จะกำหนดหรือดำเนินโครงการต่างๆ ในการปรับพฤติกรรมของท่านเอง (เอี่ยมจิต ดีศรีแก้ว, 2544, หน้า 11)

แพง พิมพรภิมย์ (2553, หน้า 30) พฤติกรรมกล้าแสดงออกหมายถึงความสามารถในการแสดงออกของความรู้สึกนึกคิดของตนเองต่อบุคคล หรือสถานการณ์ต่างๆ อย่างถูกต้องเหมาะสม มีเหตุผลเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยไม่ก้าวก่าย หรือละเมิดสิทธิของผู้อื่น และเมื่อแสดงออกไปแล้ว ต้องปราศจากความรู้สึกผิดในสิ่งที่พูด และความสามารถของตนเองในการแสดงความรู้สึกนึกคิด การกระทำต่อบุคคลและสถานการณ์อย่างตรงไปตรงมาอย่างเหมาะสมด้วยความเชื่อมั่น ความมั่นใจ ความสบายใจ โดยปราศจากความวิตกกังวล เช่น การแสดงความคิดเห็นต่างๆ การพูด การแสดงความรู้สึก เป็นต้น

2.3 นิทาน

ผู้วิจัยศึกษาเกี่ยวกับนิทาน ความหมายของนิทาน ประเภทของนิทานสำหรับเด็กหลักการ และวิธีการเลือกนิทานสำหรับเด็ก หลักการและเทคนิควิธีเล่านิทานสำหรับเด็กและรูปแบบการเล่า นิทาน สรุปดังต่อไปนี้

2.3.1 ความหมายของนิทาน

ความหมายของนิทาน มีหน่วยงาน และนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความหมายของ นิทาน ไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถานพุทธศักราช 2542 (2546:588) ได้ระบุความหมายของนิทานไว้ว่า นิทาน หมายถึงเรื่องเล่าที่เล่ากันมา เช่นชาดก นิทานอีสป

เกริก ยุ้นพันธ์ (2539 : 16) ได้ให้ความหมายของนิทานว่าหมายถึงเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมา ตั้งแต่สมัยโบราณโดยมีเนื้อหาที่เล่าเป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ความงาม ความดีเพื่อ ปลูก จิตสำนึกของคนให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความดี และเป็นตัวอย่างแก่สังคม

ครุรักษ์ ภิรมย์รักษ์ (2540 : 45) กล่าวว่านิทานเป็นเรื่องราวต่างๆไป ที่เล่าสืบต่อกันมาโดย มีจุดประสงค์เพื่อสืบทอดประสบการณ์ความรู้ความคิดหรือค่านิยมบางอย่างให้กับผู้ฟังพร้อมทั้ง สอดแทรกความสนุกสนานเพลิดเพลินไปพร้อมๆกัน

ฉวีวรรณ กินาวงศ์ (2533 : 101) นิทานหมายถึงเรื่องราวที่เล่าต่อกันมาเป็นเวลานาน แล้วแต่ไม่ทราบแน่ชัดว่าเริ่มต้นเล่ากันมาตั้งแต่เมื่อใดการเล่านิทานก็เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน และให้ความรู้เพื่อเป็นคนดีอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและบางครั้งก็สอดแทรกเพื่อสอนใจไปด้วย

ทรงพร สุทธิธรรม (2534 : 56) นิทานหมายถึงเรื่องราวที่เล่าต่อกันมาหรือแต่งขึ้นโดยมี จุดประสงค์เพื่อความสนุกสนานหรือสอดแทรกแนวคิดคุณธรรมลักษณะที่พึงประสงค์แก่เด็กเพื่อให้ สามารถปฏิบัติตนได้เหมาะสมในการดำรงชีวิตในสังคมจากที่กล่าวมาสรุปได้ว่านิทานหมายถึง เรื่องราวที่เล่ากันมาหรือแต่งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความสนุกสนานและแฝงความคิดสอนใจ หรือให้เกิดการเรียนรู้จากนิทาน

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่านิทานเป็นเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาอาจมีการแต่งเนื้อหา ขึ้นมาใหม่บ้างตามสถานการณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินแต่ก็แฝงไว้ด้วยคติ เตือนใจมีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมและลักษณะที่พึงประสงค์ต่างๆ เพื่อผู้ฟังนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน

2.3.2 ประเภทของนิทานสำหรับเด็ก

นิทานสำหรับเด็กในปัจจุบันมีอยู่หลายประเภทด้วยกัน การแบ่งประเภทของนิทานจึงขึ้นอยู่กับว่าใช้หลักเกณฑ์ใดในการแบ่ง ซึ่งได้มีผู้แบ่งประเภทนิทานต่างๆ ไว้ดังนี้

วรรณิ ศิริสุนทร (2539:13-19) ได้แบ่งนิทานสำหรับเด็กออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1. นิทานพื้นบ้าน (Folk Tales) เป็นเรื่องที่เล่าสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานจนภายหลัง มีการเขียนขึ้นตามเค้าเดิมบ้าง จดจำเรื่องราวมาเขียนขึ้นบ้าง ไม่ปรากฏว่าผู้แต่งดั้งเดิมเป็นใคร มักจะกล่าว อ้างว่าเป็นของเก่าแล้วเอามาเล่าใหม่ นิทานพื้นบ้านแบ่งเป็นชนิดใหญ่ๆดังนี้

1.1 นิทานเกี่ยวกับสัตว์พูดได้ (Talking-deast Tales) มีตัวละครเป็นสัตว์พูดจาโต้ตอบกันบางครั้งสัตว์ก็พูดจาโต้ตอบกับคนด้วย เช่น เรื่องแม่ไก่สีแดง ปลาบู่ทอง เป็นต้น

1.2 นิทานไม่รู้จบ (Cumulative Tales) เป็นนิทานเรื่องธรรมดาพื้นๆแต่เนื้อเรื่องมีการกระทำต่อเนื่องกันไปเรื่อยๆ และซ้ำๆกัน เช่น เรื่องตากับยาย ลูกไก่ตื่นตูม

1.3 นิทานตลกขบขัน (The Drolls หรือ Humorous Tales) เนื้อเรื่องส่วนใหญ่เป็น ทำนอง ไร้สาระหรือโง่เขลา และแปลกประหลาดชวนให้เห็นเป็นเรื่องตลกขบขัน บางครั้งก็เป็นการใช้ปฏิภาณ ไหวพริบ เช่น เรื่องศรีธนไชย

1.4 นิทานอธิบายเหตุ (Explanatory Tales) ส่วนใหญ่ นิทานพื้นบ้านชนิดนี้มีเนื้อเรื่องอธิบายหรือตอบคำถามของเด็กๆว่าทำไม...? ส่วนใหญ่อธิบายเกี่ยวกับลักษณะของสัตว์ หรือขนบธรรมเนียมประเพณีของผู้คนในชาติต่างๆ บางครั้งก็เกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น เรื่องทำไมกระต่ายจึงหางสั้น ทำไมเสือจึงมีลาย น้ำทะเลทำไมจึงเค็ม

1.5 เทพนิยาย (Fairy Tales) บางครั้งเรียกวานิทานเกี่ยวกับเวทมนต์คาถา (Tales of Magic) ลักษณะของนิทานชนิดนี้ที่เห็นเด่นชัด คือ เรื่องมักยาก ซับซ้อน ตัวละครมักมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ สามารถดลบันดาลสิ่งที่ตั้งงามหรือสิ่งที่ชั่วร้ายได้ เป็นนิทานพื้นบ้านชนิดที่ครองใจเด็กมาเป็นเวลาช้านาน มักนิยมขึ้นต้นว่า ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว หรือ ในกาลครั้งหนึ่ง เช่นเรื่อง สังข์ทอง พระรถเมรี เจ้าหญิงนิทรา

2. นิทานสอนคติธรรม (Fables) มีลักษณะเป็นนิทานสั้นๆตัวละครมีทั้งคนและสัตว์ที่มีบทบาทเหมือนคน มีแกนเรื่องแกนเดียว มีโครงเรื่องง่ายและสั้น และต้องให้บทเรียนที่สอนใจ เป็นข้อสรุปที่ชัดเจน นิทานคติธรรมของต่างประเทศที่รู้จักกันดี ได้แก่ นิทานอีสป (Aesop's Fables) ผู้วิจัย คือ Aesop ซึ่งเข้าใจว่าเป็นทาสชาวกรีก มีชีวิตอยู่ระหว่าง 620-560 ปี ก่อนคริสตกาล เนื่องจากเขาถูกจำกัดเสรีภาพในการพูดและการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง จึงพยายามหาทางออกด้วยการแสดงนิทานสอนคติธรรม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 นิทานเทียบสุภาษิต เป็นนิทานที่มักจะยกสุภาษิตเป็นโครง 1 บท แล้วมีนิทานเปรียบเทียบได้กับโครงนั้น

2.2 นิทานชาดก เป็นนิทานสอนคติธรรมของอินเดีย ซึ่งคำว่า ชาดก แปลว่า เกิดแล้ว หมายถึง เรื่องราวของพระพุทธเจ้าและพระสาวกที่เกิดขึ้นมาแล้วในชาติก่อนๆและแต่ละชาติได้บำเพ็ญบารมี คือความดียิ่งขึ้น จนชาติสุดท้ายได้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า

3. นิทานปกรณัม (Myth) เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นเหตุการณ์และเรื่องราวในบรรพกาลเกี่ยวกับพื้นโลก ท้องฟ้า และพฤติกรรมต่างๆของมนุษย์ มีเทพเจ้าเป็นผู้ควบคุมปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ซึ่งมีพลังอำนาจทางเวทมนต์คาถาและอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ได้แก่ เรื่อง The Heroes โดย Charles Kingsley และเรื่องเทพดาพระเวท โดย อุดม รุ่งเรืองศรี

4. महाकाव्यและนิทานวีรบุรุษ (Epic and Hero Tales) เป็นนิทานที่มีลักษณะคล้ายกับเทพปกรณัม ต่างกันแต่ว่าตัวละครของนิทานประเภทนี้เป็นมนุษย์ไม่ใช่เทพเจ้า มีการกระทำที่กล้า

หาญฟันฝ่าอุปสรรคและประสบผลสำเร็จในที่สุด ได้แก่ เรื่อง กษัตริย์อาเธอร์และอัศวินโต๊ะกลม (King Arther and the Knights of the Round) โรบินฮูด (Robin Hood) รามเกียรติ์ (Ramayana) และ เรื่องของวีรบุรุษประจำท้องถิ่นต่างๆ เช่น ท้าวแสนปม ไกรทอง เป็นต้น

5. หนังสือภาพที่เป็นเรื่องอ่านเล่นสมัยใหม่สำหรับเด็กที่มีตัวเอกเป็นสัตว์ (Animal stories) นิทานเก่าที่มีตัวละครเป็นสัตว์เราจะพบมากในบทกลอนกล่อมเด็ก นิทานพื้นบ้านและนิทานสอนคติธรรม แต่ปัจจุบันนี้ได้มีผู้แต่งนิทานสำหรับเด็กที่มีตัวละครเป็นสัตว์ โดยแบ่งเป็น 3 ชนิด ได้แก่ สัตว์ที่มีบทบาทการกระทำอย่างคน สัตว์ที่มีความเป็นอยู่อย่างสัตว์แต่พูดได้อย่างคน และสัตว์ที่มีความเป็นอยู่และความนึกคิดตามธรรมชาติของสัตว์ เรื่องอ่านเล่นสมัยใหม่สำหรับเด็กเล็กที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ที่มีตัวละครเป็นสัตว์ มีทั้งที่แต่งเป็นเรื่องๆไปและแต่งออกมาเป็นหนังสือชุด ตัวเอกส่วนใหญ่มีบทบาทที่ค่อนข้างซุกซนแต่เด็กๆชอบมาก และส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นหนังสือภาพ เช่น ลูกเป็ดขี้เหร่ (The Ugly Duck) เขียนโดย ฮันส์ คริสเตียน แอนเดอร์สัน

วิภาดา เพ็งธรรม (2555 : 13) จากประเภทของนิทานที่นิยมนำที่กล่าวมานี้พอสรุปได้ว่าเป็นนิทานเกี่ยวกับเรื่องของผู้มี อธิคุณหรือปฏิบัติคุณงามความดีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสัตว์และเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมต่างๆให้เด็กได้คิดและจินตนาการเพื่อนำมาเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน

2.3.3 วิธีการเล่านิทาน

ศรีรัตน์ เจริญจันทร์ (2532: 72) ได้แบ่งรูปแบบการเล่านิทานไว้ดังนี้

1. การเล่าปากเปล่าเลียนเสียงธรรมชาติผู้เล่าจะต้องมีความสามารถในการทำเสียงให้เกิดความแตกต่างกันได้เช่นสามารถเลียนเสียงของสัตว์ได้เลียนเสียงปรากฏการณ์ธรรมชาติได้หรือทำเสียงพูดของคนและสัตว์ที่ปรากฏในเรื่องได้
2. การเล่าโดยใช้กิริยาท่าทางประกอบวิธีนี้ผู้เล่าจะต้องมีความสามารถในการแสดงท่าทางให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องและกำหนดใช้วิธีการเล่าปากเปล่าเลียนเสียงธรรมชาติเข้าช่วยด้วยจะยิ่งทำให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น
3. การเล่าโดยใช้มือประกอบวิธีนี้ผู้เล่าจะต้องมีความสามารถในการใช้มือเป็นเครื่องประกอบในการเล่านิทานให้สนุกสนานไม่แพ้อุปกรณ์อย่างอื่นผู้เล่าสามารถใช้มือทำท่าทางแทนความหมายในคำพูดโดยอาศัยท่าทางที่ใช้กับคนหูหนวกฉะนั้นผู้เล่าจำเป็นต้องศึกษาภาษามือที่ใช้กับคนหูหนวกเป็นหลักและอาจดัดแปลงได้บ้างหากไม่ทำให้ความหมายเปลี่ยนไป
4. การเล่าใช้ภาพประกอบวิธีนี้ผู้เล่าสามารถใช้แผ่นภาพภาพพลิกหนังสือภาพหรืออื่นๆที่เป็นภาพแต่ภาพนั้นต้องชัดเจนมีสีสันและน่าสนใจในขณะที่เล่าผู้เล่าใช้ภาพเหล่านี้ประกอบไปด้วย
5. การเล่าโดยใช้เชือกประกอบวิธีนี้ผู้เล่าจะใช้เชือกประกอบไปกับการเล่าให้เป็นรูปร่างต่างๆให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องและหลังจากจบก็สามารถนำเชือกมาให้เด็กเล่นเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ

6. การเล่าโดยการพับกระดาษเป็นรูปต่างๆวิธีนี้ผู้เล่าจะพับกระดาษเป็นตัวละครนั้นๆในขณะที่เล่าเมื่อก้าวถึงตัวละครนั้นๆ ผู้เล่าอาจใช้กระดาษแผ่นเดียวหรือกระดาษหลายแผ่นก็ได้ขึ้นอยู่กับเรื่องและความถนัดของผู้เล่า

7. การเล่าโดยการใช้เพลงประกอบวิธีนี้ผู้เล่าจะใช้เพลงเป็นสื่อร่วมในกิจกรรมการฟังนิทานทำให้เกิดความสนุกสนานและมีส่วนร่วมมาก

8. การเล่าโดยการใช้ผู้ฟังประกอบการเล่าวิธีนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการเล่าซึ่งสามารถทำได้หลายวิธีเช่นการตอบคำถามหลังจากเล่านิทานจบตั้งชื่อนิทานวาดภาพประกอบเรื่องทำท่าทางประกอบเล่นบทบาทสมมติตลอดจนแสดงละครเป็นต้น

9. การเล่าโดยใช้วัสดุตามท้องเรื่องประกอบการเล่าวิธีนี้ผู้เล่าจะใช้วัสดุต่างๆ เช่น กระดาษ , วัสดุจากพีชมาฉีกหรือตัดกระดาษให้ปรากฏตามท้องเรื่องประกอบการเล่านิทานจะสร้างความสนใจใคร่ติดตามเรื่องอย่างดีแต่ควรใช้กิริยาท่าทางประกอบการเล่านิทานด้วย

สัณห์พัฒน์ อรุณธารี(2542 : 25) กล่าวว่าการเล่นนิทาน ผู้เล่าจำเป็นต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. การเลือกเรื่องที่จะเล่า
2. การดัดแปลงเนื้อเรื่องให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟัง
3. การเตรียมตัวและจัดเตรียมสื่อเล่านิทานของผู้เล่า
4. การลงมือเล่านิทาน ผู้เล่าจะต้องเล่าให้ราบรื่นตลอด ด้วยรูปแบบและเทคนิคเฉพาะของผู้เล่าเอง
5. สถานที่และเวลาที่ใช้เล่านิทาน ผู้เล่าจะต้องพิจารณาเพื่อความเหมาะสม
6. การติดตามผลการเล่านิทานผู้เล่าจะต้องสังเกตความพึงพอใจของผู้ฟังด้วยว่าให้ความสนใจมากน้อยเพียงใด

2.4 การแสดงบทบาทสมมติ

2.4.1 ประวัติและความเป็นมาของบทบาทสมมติ

กิจกรรมบทบาทสมมติ พบว่าใช้กันมาแล้วตั้งแต่ ปี ค.ศ.1900 ในรูปของการแสดงละครมีผู้นำเอามาใช้เป็นเครื่องมือในการฝึกมนุษยสัมพันธ์ใช้เป็นวิธีการในการให้การศึกษาและในวงการแพทย์หรือการบำบัดรักษาผู้ป่วยทางจิต ในวงการจิตวิทยาผู้ที่นำบทบาทสมมติมาใช้คนแรกคือ โมเรโน (Moreno) นักจิตวิทยาชาวเวียนนามีการค้นพบว่าบทบาทสมมติสามารถใช้ในการวิเคราะห์ทางสังคมวิทยาได้ด้วย (ทศนา เขมมณี, 2519, หน้า 41)

2.4.2 ความหมายของบทบาทสมมติ

เยาวพา เดเซคูปต์ (2542, หน้า 52) ได้ให้ความหมายการเล่นบทบาทสมมติ เป็นการเล่นบทบาททางสังคม หรือเล่นเลียนแบบผู้ใหญ่ การเล่นชนิดนี้ได้จะมีอิสระที่จะคิด และใช้จินตนาการได้

อย่างเสรีเมื่อเด็กเล่นบทบาทสมมติ เด็กจะเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ดังนี้คือ โครงสร้างของสังคม ได้มีโอกาส ระบายอารมณ์ปรับตัวให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม และเปิดโอกาสให้เด็กได้คิด และใช้จินตนาการ

หลุยส์ จาปาเทศ (2547, หน้า 132) ได้ให้ความหมายการเล่นบทบาทสมมติว่า เป็นกิจกรรม หนึ่งที่ได้ทุกคนสามารถที่จะพัฒนาพฤติกรรมกล้าแสดงออกได้ แต่ขาดทักษะในการแสดงออกที่ เหมาะสม เพราะขาดการฝึกฝน ขาดการอบรมสั่งสอน ตามแบบอย่างของการแสดงออกที่เหมาะสม ทำให้ไม่มีโอกาสที่จะรู้ว่า การแสดงออกที่เหมาะสมเป็นอย่างไร ไม่มีผู้แนะนำ และไม่ได้รับการฝึกหัด จึงไม่กล้าแสดงออก

จากความหมายของบทบาทสมมติ พอจะสรุปได้ว่า บทบาทสมมติ หมายถึง การจัด สภาพการณ์ ให้คล้ายคลึงกับปัญหาในชีวิตจริง แล้วให้ผู้แสดงบทบาทได้แสดงความรู้สึกนึกคิด อารมณ์จากสภาพการณ์ที่สมมติขึ้นเพื่อเกิดการเรียนรู้ และบทบาทสมมติเป็นกิจกรรม การสอนที่ครู เป็นผู้กำหนดสถานการณ์ เพื่อให้เด็กได้แสดงออกทั้งคำพูดและท่าทางตามลักษณะนิสัยของบุคคลที่ อยู่ในสถานการณ์สมมตินั้นโดยไม่มีกรฝึกซ้อม และนำการแสดงออกทั้งด้านความรู้สึกละพฤติกรรม ของผู้แสดงมาเป็นข้ออภิปรายในการเรียนรู้

2.4.3 ความสำคัญของกิจกรรมบทบาทสมมติ

กิจกรรมบทบาทสมมติเป็นส่วนสำคัญของชีวิตเด็กเล็กและมีคุณค่าต่อพัฒนาการทางด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตลอดจนการเรียนรู้ทางจริยธรรมช่วยให้เด็กสนุกสนานในการ เล่นไโฮซิง และสติลเวล (วันเพ็ญ ปลูกพัฒน์, 2539, หน้า 41-43) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเล่น บทบาทสมมติไว้ดังนี้

ด้านภาษา และการสื่อสาร การเล่นบทบาทสมมติของเด็กเป็นการแสดงตามจินตนาการที่ได้ พบเห็นในชีวิตประจำวันมีการพูดจาสนทนาให้ข้อมูลข่าวสารและการใช้คำถ่ามมีการแสดงความคิด ร่วมกันเป็นการพัฒนาด้านการพูด การฟัง

ด้านทักษะการแก้ปัญหา การแก้ปัญหานำไปสู่การคิด อย่างสร้างสรรค์ในสถานการณ์การเล่น บทบาทสมมติมีความหมายหลากหลาย เด็กจะเกิดความคิดใหม่ๆ จากข้อมูลที่มี และคิดเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์กับสิ่งใหม่ๆ เป็นจินตนาการต่างๆ ขึ้น การเล่นบทบาทสมมติเป็นการกระตุ้นซึ่งเป็น พื้นฐานของการแก้ปัญหาในสถานการณ์นั้นๆ

ด้านความคิดเกี่ยวกับตนเองในทางที่ดีครูสามารถใช้กิจกรรมบทบาทสมมติในการส่งเสริม พฤติกรรมกล้าแสดงออกเพราะบทบาทสมมติสามารถทำให้เด็กได้เข้าใจตนเองภูมิใจในตนเอง และ เข้าใจผู้อื่น

ด้านการเรียนรู้ทางสังคมการเล่นบทบาทสมมติเป็นการเตรียมการชีวิตเป็นกระบวนการ เกี่ยวข้องกับคนอื่นเป็นการเอาใจเขามาใส่ใจเราและเรียนรู้ที่จะเผชิญกับปัญหาต่างๆ มีการวางแผน การเล่นด้วยกัน รู้จักการรอคอย และลำดับก่อนหลัง

แพง พิมพรภิมย์ (2553, หน้า 19) จากความสำคัญและคุณค่าของการเล่นบทบาทสมมติที่ กล่าวมา พอสรุปได้ว่า การเล่นบทบาทสมมติสามารถพัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และ สติปัญญา เด็กจะได้เรียนรู้การแบ่งปันกัน เล่นด้วยกันกับเพื่อน เรียนรู้การระวังของเล่นกับเพื่อน และ

การเรียนรู้การเข้าสังคม เด็กเรียนรู้จากการดัดแปลง คติยึดหยุ่น การรอคอยฝึกความอดทน เรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพต่างๆรวมถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับสังคม พัฒนาความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่นและเด็กจะได้ฝึกการใช้จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ และสร้างภาพพจน์เรื่องราวต่างๆ

2.4.4 ประเภทของบทบาทสมมติ

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2537 : 119-120) ได้แบ่งประเภทของบทบาทสมมติที่เด็กปฐมวัยแสดงออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. การแสดงบทบาทสมมติแบบละครเป็นการแสดงบทบาทตามเรื่องราวที่มีอยู่แล้วผู้แสดงจะได้รับทราบเรื่องราวทั้งหมดแต่จะไม่ได้รับบทที่กำหนดให้แสดงตามอย่างละเอียดผู้แสดงจะต้องแสดงออกเองตามความคิดของตนและดำเนินเรื่องไปตามท้องเรื่องที่กำหนดไว้แล้วซึ่งมีลักษณะเหมือนละคร

2. การแสดงบทบาทสมมติแบบแก้ปัญหาเป็นการแสดงบทบาทสมมติที่เด็กปฐมวัยได้รับทราบสถานการณ์หรือเรื่องราวแต่เพียงเล็กน้อยเท่าที่จำเป็นซึ่งมักเป็นสถานการณ์ที่เป็นปัญหาหรือมีความขัดแย้งแฝงอยู่ผู้แสดงบทบาทจะใช้ความคิดของตนในการแสดงออกและแก้ปัญหาต่างๆอย่างเสรีในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การแสดงบทบาทสมมติที่มีการเตรียมบทไว้ก่อนคือเป็นการเป็นการแสดงบทบาทสมมติประกอบนิทานซึ่งเป็นการแสดงบทบาทตามเรื่องราวที่มีอยู่ในเนื้อเรื่องของนิทานผู้แสดงจะได้รับทราบเรื่องราวทั้งหมดโดยการฟังนิทานซึ่งครูเป็นผู้เล่าก่อน 1 รอบและยึดเอาตัวละครที่สำคัญๆ ของเรื่องมาให้เด็กเรียนแสดงบทบาทตามเนื้อเรื่องซึ่งเนื้อหาในนิทานจะประกอบด้วยควมมีระเบียบวินัย 3 ด้านคือด้านความรับผิดชอบการควบคุมตนเองควมมีเหตุผล

2.4.5 บทบาทของครูในการส่งเสริมกิจกรรมบทบาทสมมติ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนาความสามารถของตนเองโดยการจัดประสบการณ์ผ่านสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ครูจึงจำเป็นต้องเข้ามามีบทบาทในการช่วยจัดประสบการณ์และสภาพที่เหมาะสมให้กับเด็กเพื่อส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีทัศนคติที่ดีที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ นอกจากนี้ในการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย ยังกระตุ้นเด็กให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นออกอย่างอิสระ และสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้เด็กรู้สึกเป็นอิสระไม่ถูกควบคุมจากระเบียบวินัยที่เคร่งครัดจนเกินไป บทบาทของครูในการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้ตรงกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย โดยให้เด็กทุกคนมีโอกาส ในการแสดงออกอย่างอิสระ และควรให้เด็กมีส่วนร่วมในการจัดสภาพแวดล้อมในห้อง เปิดโอกาสให้เด็ก รู้จักตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง และครูควรให้คำชม เพื่อให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจ ในสิ่งที่ตนเองได้กระทำและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง และครูควรให้คำชม เพื่อให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจ ในสิ่งที่ตนเองได้กระทำและมีกำลังใจปรับปรุงให้ดีขึ้น (วรารักษ์ รักรวิชัย, 2537, หน้า 721) เช่นเดียวกับ วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2544, หน้า 21) ได้ให้แนวทางไว้ดังนี้

- 1) การแสดงบทบาทสมมติควรใช้ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ไม่ควรใช้เพื่อการบันเทิงเพียงอย่างเดียว
- 2) ในการแสดงบทบาทสมมติไม่ควรกำหนดเวลาที่แน่นอนตายตัวลงไป
- 3) เรื่องที่นำมาใช้ไม่ควรเป็นเรื่องที่ยากเกินไป ควรเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของเด็ก
- 4) การแสดงบทบาทสมมติจะได้ผลเต็มที่ เมื่อนำมาใช้ติดต่อกันพอสมควร
- 5) ควรใช้การแสดงบทบาทสมมติเมื่อต้องการให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและฝึกทักษะในการปฏิบัติตนในเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์

หลักการใช้บทบาทสมมติในการสอน ในการเรียนการสอนในชั้นเรียนนั้นเพื่อเป็นการหาวิธีการ เพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา หรือเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศให้เป็นไปตามธรรมชาติและเป็นการแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นปัญหาบางอย่างของนักเรียนในการใช้กิจกรรมบทบาทสมมติในการสอนเป็นการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เช่น การเลียนแบบท่าทางของจริง ซึ่งไม่ได้เน้นเรื่องความสามารถ แต่จะเน้นในเรื่องการส่งเสริมพฤติกรรมกล้าแสดงออกช่วงอายุ 4 ปีถึง 5 ปี เด็กจะสามารถแสดงพฤติกรรมกล้าแสดงออกได้อย่างเต็มที่ ในการรับบทบาทสมมติมาใช้ในห้องเรียนนั้น นอกจากจะส่งเสริมการพัฒนาด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และการแสดงออกแล้วยังจะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้ภาษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และยังแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อีกด้วย (วิณา วโรตมะวิชญ์, 2545, หน้า 219)

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5.1 งานวิจัยในประเทศ

นิตยา ดอกกระถิน (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการจัดประสบการณ์การแสดงบทบาทสมมติประกอบการเล่านิทานที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัย เพื่อเปรียบเทียบความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการจัดประสบการณ์ กลุ่มตัวอย่างนักเรียนอนุบาลชั้นปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 โรงเรียนวัดสุวรรณนาคี จำนวน 15 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แผนการจัดประสบการณ์การแสดงบทบาทสมมติประกอบการเล่านิทาน และแบบสังเกตพฤติกรรมความเชื่อมั่นในตนเอง ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยหลังการจัดประสบการณ์การแสดงบทบาทสมมติประกอบการเล่านิทานสูงกว่าก่อนการจัดประสบการณ์การแสดงบทบาทสมมติประกอบการเล่านิทาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จารุณี ศรีเผือก (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ที่มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ต่างกัน หลังการจัดกิจกรรมการเล่านิทานประกอบภาพด้วยการตอบคำถามและการแสดงบทบาทสมมติ 1) เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยหลังการจัดกิจกรรมการเล่านิทานประกอบภาพด้วยการตอบคำถามและการแสดงบทบาทสมมติ 2) เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ต่างกัน หลังการจัดกิจกรรมการเล่านิทานประกอบภาพด้วยการตอบคำถามและการแสดง

บทบาทสมมติ 3) เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างการจัดกิจกรรมการเล่านิทานประกอบภาพด้วยการตอบคำถามและด้วยการแสดงบทบาทสมมติ กับระดับความฉลาดทางอารมณ์ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย กลุ่มตัวอย่างนักเรียนอนุบาล 1 โรงเรียนชุมชนเทศบาลวัดป่าโมกข์ (นรสีห์ วิทยาการ) ปี การศึกษา 2552 จำนวน 50 คน ได้มาโดยการสุ่มจับฉลากห้อง เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า คือ แผนจัดกิจกรรมการเล่านิทานประกอบภาพด้วยการตอบคำถามและด้วยการแสดงบทบาทสมมติ และ แบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผลวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยหลังการจัดกิจกรรมการเล่านิทานประกอบภาพด้วยการแสดงบทบาทสมมติมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมทางสังคมสูงกว่า การจัดกิจกรรมการเล่านิทานประกอบภาพด้วยการตอบคำถามและมีความฉลาดทางอารมณ์ระดับสูง มีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมทางสังคมสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่มีความฉลาดทางอารมณ์ระดับกลางและระดับต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แพง พิมพรภิมย์ (2553, หน้า 44) พบว่าพฤติกรรมกล้าแสดงออกเป็นสิ่งจำเป็น และสำคัญสำหรับครูปฐมวัย ผู้ดูแลเด็กหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมให้เด็กตั้งแต่เยาว์วัย เพราะเด็กเริ่มส่งสังคมกล้าแสดงออกให้เป็นทักษะพื้นฐาน ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ทักษะทางสังคม และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ตลอดจนสามารถพัฒนาพฤติกรรมกล้าแสดงออกให้อยู่ในระดับสูงได้

2.5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Krish (2001, p.3) ได้แบ่งขั้นตอนของกิจกรรมบทบาทสมมติไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ (Preparation Stage) ในขั้นนี้ครูเป็นผู้สร้างบรรยากาศในการเรียน และเตรียมความพร้อมด้านภาษาแก่เด็กนักเรียน ขั้นตอนนี้ยังรวมถึงการคัดเลือกบทบาทของผู้แสดงในกลุ่มและการฝึกซ้อมก่อนคณะแน่นอนจริง

ขั้นที่ 2 ขั้นการแสดง (Presentation Stage) นักเรียนกลุ่มผู้แสดงจะนำเสนอหน้าชั้นเรียนอย่างมีชีวิตชีวา ในขณะที่กลุ่มผู้ชมจะจดบันทึกการแสดงเกี่ยวกับจุดอ่อน จุดแข็งของการแสดงและใช้ภาษาโดยไม่ทำให้กลุ่มผู้แสดงรู้สึกกลัวต่อคำวิพากษ์วิจารณ์

ขั้นที่ 3 หลังการแสดง (Post Presentation Stage) นักเรียนแสดงความคิดเห็นต่อการแสดงแต่ละกลุ่มตามที่ได้จดบันทึกไว้ และให้ข้อเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นเพื่อที่ครูจะได้นำข้อมูลไปปรับปรุงในการจัดกิจกรรมการเรียนต่อไป

Barton. (2014 : 54-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ทักษะการอ่าน – เขียน กับ การแสดงละคร : การเล่า นิทานพร้อมอุปกรณ์ประกอบฉากช่วยพัฒนาทักษะภาษาให้กับเด็กปฐมวัยทักษะการอ่าน การเขียนและการเล่นเป็นสิ่งที่ มีอิทธิพลมากสำหรับสังคมและการเจริญเติบโตทางความคิดของเด็ก ทำให้พบว่าเด็กที่อยู่ในกลุ่มทดลองได้ใช้ภาษาใน การอธิบายบทบาทของตนได้มากกว่าเด็กที่อยู่ในกลุ่มควบคุม

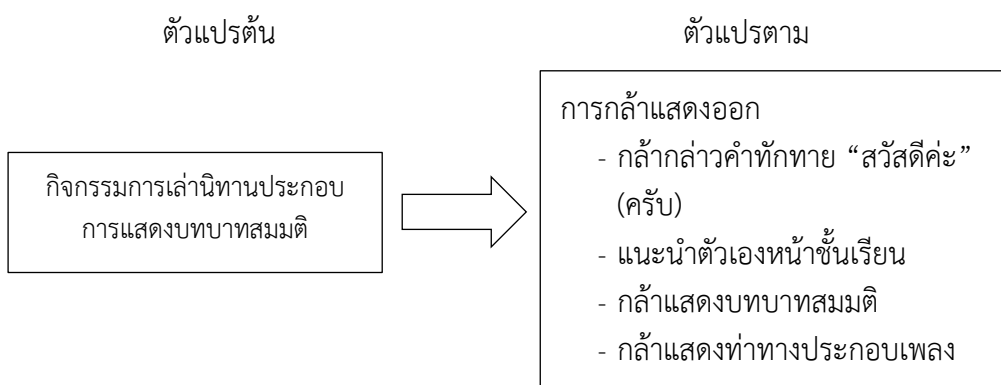
โอนิวล์ (O'Neil, 2008) ได้ทำการศึกษาความเป็นไปได้ในการใช้นิทานและการมีส่วนร่วมในการต่อเติมนิทานที่มีต่อประสบการณ์ทางสังคมในชั้นเรียนของเด็กปฐมวัยที่มีความต้องการพิเศษ การทดลองครั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเกตสิ่งแวดล้อมระหว่างความร่วมมือกันของเด็กปฐมวัยในการต่อเติมเรื่องโดยการบันทึกภาพด้วยวิดีโอและการจดบันทึกผลการทดลองพบว่า การ ใช้นิทานและการมีส่วนร่วมใน

การต่อเติมนิทานมีผลต่อประสบการณ์ทางสังคมในชั้นเรียนของเด็กปฐมวัย ที่มีความต้องการพิเศษ กล่าวคือเด็กที่มีความต้องการพิเศษสามารถปรับตัวเข้ากับคนอื่นๆในห้องเรียน และมีทักษะในการเข้าสังคมร่วมกับผู้อื่นมากขึ้น

จากการที่ได้ศึกษาข้อมูล จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า พฤติกรรมการกล้าแสดงออกสามารถส่งเสริมให้เด็กกล้าแสดงออกและสามารถส่งเสริมให้เด็กประสบความสำเร็จในด้านอื่นๆตามมาได้ การส่งเสริมปลูกฝังพฤติกรรมกล้าแสดงออกให้กับเด็กควรตระหนักว่าถ้าเด็กมีโอกาสทำสิ่งต่างๆ และได้รับการยอมรับ ให้อิสระแก่เด็กในการเลือกทำกิจกรรมต่างๆ ผู้ใหญ่ให้โอกาสเด็กในการซักถามปัญหา เปิดโอกาสให้เด็กทดลองทำกิจกรรมต่างๆด้วยตนเอง ย่อมเป็นการสร้างความเชื่อมั่นปลูกฝังพฤติกรรมกล้าแสดงออกให้กับเด็กได้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย ผู้ทำวิจัยกำหนดกรอบการวิจัยไว้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย